

Olli Vikstedt

HELSINGIN PÖRSSIN METSÄYHTIÖIDEN VASTUULLISUUSRAPORTOINTI

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Toukokuu 2023

TIIVISTELMÄ

Olli Vikstedt: Helsingin pörssin metsäyhtiöiden vastuullisuusraportointi
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kauppatieteiden tutkinto-ohjelma
Toukokuu 2023

Yritystoiminnan vastuullisuus on saanut viime vuosina jatkuvasti enemmän huomiota ilmastonmuutoksen, luonnonvarojen liikkakäytön ja globaalin eriarvoistumisen myötä. Tämän tutkielman tavoitteena on tuottaa metsäyhtiöiden vastuullisuusraportointia hyödyntäville sidosryhmille tarkempaa tietoa vastuullisuusraporttien sisällöistä ja keskinäisestä vertailtavuudesta Suomessa. Tutkielman avulla pyritään lisäämään ymmärrystä sääntelyn nykytilasta sekä tuomaan ilmi raportoinnin puutteita ja kehityskohteita tutkielman kohdeyhtiöille.

Tutkimus toteutettiin teoriaohjaavana sisällönanalyysinä, jossa aineistona käytettiin kolmen metsäyhtiön vuosikertomuksia vuodelta 2021. Vuosikertomukset ovat julkisia asiakirjoja, jotka löytyvät yhtiöiden verkkosivuilta. Aineistoa tarkasteltiin tutkimuskysymyksissä määriteltyjen näkökulmien avulla. Yhtiöt valikoituivat tutkielman kohteeksi, koska metsäsallalla oli kolme Helsingin pörssiin listattua suuryritystä, joiden on pakko julkaista selvitys muista kuin taloudellisista tiedoista. Yritysmailmassa tästä selvityksestä käytetään nimitystä vastuullisuusraportointi.

Tutkielman teoriaosuudessa esitellään vastuullisuusraportoinnin sääntelyä ja käytänteitä. Vastuullisuusraportointi on tiettyjen ehtojen toteutuessa säädelty pakolliseksi, mutta sen toteuttaminen on pitkälti vapaamuotoista. On olemassa muutamia vastuullisuusraportoinnin tueksi tehtyjä standardeja, joita noudattamalla lakisääteinen velvollisuus tulee täytettyä. Teoriaosuudessa käydään lyhyesti läpi kaksi käytetyintä vastuullisuusraportointistandardia, joita myös tutkielman kohdeyhtiöt ovat käyttäneet.

Aineiston analyysin myötä selvisi, että vastuullisuusraportit eivät sisällä kohdeyhtiöiden osalta kaikkea oleellista vastuullisuusinformaatiota. Jokaisessa vuosikertomuksessa olennaisia vastuullisuuteen liittyviä asioita on vastuullisuusraportin lisäksi myös muualla aineistossa. Paikoin kiinteästi toisiinsa kuuluvia tietoja on esitetty erillisinä asioina vuosikertomusten eri osioissa, mikä vaikeuttaa liiketoiminnan vastuullisuuden kokonaisvaltaista ymmärtämistä. Yhtiöt korostavat vuosikertomuksissaan mielellään oman toimintansa vastuullisuuteen liittyviä asioita.

Käytetyillä vastuullisuusraportointistandardeilla oli vaikutusta siihen, mitä sidosryhmiä raportoinnissa otettiin huomioon. Lisäksi muotovapauden takia yhtiöt raportoivat liiketoiminnan vastuullisuuteen liittyviä asioita omilla mittareilla ja laskentatavoilla, joita on vaikea verrata toisten yhtiöiden käyttämiin mittareihin. Tästä johtuen raportit eivät ole yhtiöiden välillä kaikilta osin vertailukelpoisia.

Avainsanat: vastuullisuusraportointi, vastuullisuusraportti, metsäyhtiöt, vastuullisuusraporttien vertailtavuus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	4
1.1 Tutkielman tausta	4
1.2 Tutkimuksen aihe, tavoite ja tutkimuskysymykset	5
1.3 Keskeiset käsitteet	6
1.4 Tutkimuksen rajaus	7
1.5 Tutkielman rakenne.....	8
2 VASTUULLISUUSRAPORTOINTI.....	9
2.1 Yleistä	9
2.2 Käytetyimmät raportointistandardit	10
2.3 Vastuullisuusraportin varmennus.....	11
2.4 Sidosryhmäteoria vastuullisuusraportoinnin kontekstissa.....	12
2.5 Vastuullisen metsänhoidon sertifiikatit ja niihin kohdistunut kritiikki	12
3 TUTKIMUSMENETELMÄ JA -AINEISTO	14
3.1 Menetelmävalinnat	14
3.2 Aineiston esittely.....	14
4 VASTUULLISUUSRAPORTOINTI KOHDEYHTIÖISSÄ.....	15
4.1 Koonti yhtiöiden ja niiden raportoinnin perustiedoista	15
4.2 Metsä Board Oyj	16
4.3 Stora Enso Oyj	18
4.4 UPM Kymmene Oyj.....	20
5 YHTEENVETO	23
5.1 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen	23
5.1.1 Sisältävätkö kohdeyhtiöiden vastuullisuusraportit kaikki olennaiset asiat?.....	23
5.1.2 Ovatko kohdeyhtiöiden vastuullisuusraportit keskenään vertailukelpoisia?.....	24
5.1.3 Antavatko kohdeyhtiöiden vastuullisuusraportit riittävän ja olennaisen kuvan niiden toiminnan vastuullisuudesta toimintavuodelta 2021?	25
5.2 Tutkielman rajoitteet ja jatkotutkimusmahdollisuudet	26
LÄHTEET	28

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman tausta

Yrityksiltä vaaditaan jatkuvasti lisää toimia ilmastonmuutoksen ja muiden yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemiseksi. Vastuullisuuden merkitys yritystoiminnassa on kasvanut vuosi vuodelta ja näin ollen yhtiöt myös viestivät vastuullisuudesta aiempaa enemmän. Ympäristöasioista raportoiminen on yleisesti hyvällä tasolla. Yhteiskuntavastuun ja hyvän hallintotavan riskien raportoinnissa sen sijaan on enemmän puutteita. (KPMG, 2022.) Yritystoiminnan vastuullisuus on saanut viime vuosina jatkuvasti enemmän huomiota ilmastonmuutoksen, luonnonvarojen liikkakäytön ja globaalin eriarvoistumisen myötä (Sitra, 2022, 13).

Vastuullisuusraportit tarjoavat osakkeenomistajille tärkeää lisäinformaatiota, jota he voivat hyödyntää sijoituspäätöksensä tukena. Tämä edesauttaa sitä, että pääomat ohjautuvat yhteiskunnassa tuottaviin kohteisiin. (Mäkelä, 2021, 6.) Myös muiden sidosryhmien kuuleminen raportin tekemisen yhteydessä on tärkeää, jotta raportti varmasti huomioi mahdollisimman laajaa joukkoa (Mäkelä, 2021, 7–8). Yrityksen sidosryhmiin kuuluvat kaikki, jotka ovat jollain tavalla osallisia yrityksen toimintaan tai sen seurauksiin. (Freeman, 2010, xv.) Tähän ryhmään kuuluvat ainakin osakkeenomistajat, lainanantajat, asiakkaat, toimittajat ja ympäröivä yhteiskunta. Sidosryhmien kuulemisella myös pienemmät sidosryhmät voivat saada vaikutettua yrityksen raporttien sisältöön.

Myös yhteiskunta laajemmin tarvitsee yritysten vastuullisuusraportteja. Yksityinen sektori vaikuttaa toiminnallaan merkittävästi yhteiskuntaan ja ympäristöön. Näitä vaikutuksia voidaan tarvittaessa ohjata lainsäädännön keinoin. Lisäksi yritysten vastuullisuusinformaatio kiinnostaa yhä enemmän myös kuluttajia. (Mäkelä, 2021, 6.)

Mäkelä (2021) tutki vastuullisuusraportointia tarkoituksenaan lisätä tietoisuutta vastuullisuusraportoinnin yhteiskunnallisesta merkityksestä. Artikkelissa huomautetaan, miten vastuullisuusraportoinnissa kiinnitetään liikaa huomiota positiivisiin asioihin.

Sisältö myös vaihtelee vuodesta toiseen ja näin ollen raportointi ei aina anna ”oikeaa ja riittävää” kuvaa yrityksen toiminnan yhteiskunnallisesta vaikutuksesta, sillä vertailukelpoisuuden ja johdonmukaisuuden vaatimukset eivät täyty.

Ympäristöraportoinnissa voidaan tunnistaa ajankohtaisia trendejä. Mäkelän (2017) löytämä trendi metsäteollisuuden raportoinnissa oli yrityksen arvoketjun vaikutusten puutteellinen raportointi. Tämä tarkoittaa sitä, että raportointi keskittyy lähinnä lopputuotteisiin ja niistä syntyneisiin epähaluttuihin päästöihin. Toimitusketjun päästöjä ja vaikutuksia ei huomioitu riittävällä tavalla. Toinen tutkimuksen tärkeä huomio oli se, että raportoiduilla mittareilla oli vaikea saada kokonaisvaltaista kuvaa yrityksen ympäristövastuusta. (Mäkelä, 2017.)

Finanssivalvonta on tunnistanut kestävyysraportoinnin suurimmaksi haasteeksi tällä hetkellä tiedon vertailukelvottomuuden. Lisäksi on tunnistettu, että sijoittajat eivät voi ottaa kestävyysriskejä huomioon päätöksenteossa. (Finanssivalvonta, 2022, 52.) EU:n kestävyysraportointidirektiivi pyrkii vastaamaan näihin ongelmiin. Sen vaikutukset alkavat kuitenkin näkymään vasta vuoden 2024 tilinpäätöksissä koskien ensin vain kaikista suurimpia listayhtiöitä. Sitä seuraavan kahden vuoden aikana direktiivin vaikutukset ulottuvat koskemaan myös muita pörssiyrityksiä sekä listaamattomia suuryrityksiä. (Finanssivalvonta, 2022, 55.)

1.2 Tutkimuksen aihe, tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkielman tavoitteena on tuottaa metsäyhtiöiden vastuullisuusraportointia hyödyntäville sidosryhmille tarkempaa tietoa vastuullisuusraporttien sisällöistä ja keskinäisestä vertailtavuudesta Suomessa. Tämä auttaa ymmärtämään sääntelyn nykytilaa sekä tuomaan ilmi mahdollisia raportoinnin puutteita tai kehityskohteita tutkielman kohdeyrityksille. Vastuullisuusraportoinnissa on paljon tutkittavaa sen laajan muotovapauden vuoksi.

Tutkielman päätutkimuskysymys on:

Antavatko kohdeyrityöiden vastuullisuusraportit riittävän ja olennaisen kuvan niiden toiminnan vastuullisuudesta toimintavuodelta 2021?

Tavoitteena on luoda yleiskuva yritysten vastuullisuusraporteista metsäsektorilla. Tutkielmassa pyritään tunnistamaan eroja raportointikäytännöissä ja raporttien sisällöissä yhtiöiden välillä. Koska tarkasteltavat yhtiöt ovat samankaltaisia sektorin, tuotteiden ja koon puolesta, ne muodostavat mielekkään tarkasteluryhmän.

Tutkielman alatutkimuskysymykset ovat:

- 1. Sisältävätkö kohdeyhtiöiden vastuullisuusraportit kaikki olennaiset asiat?*
- 2. Ovatko kohdeyhtiöiden vastuullisuusraportit keskenään vertailukelpoisia?*

Alakysymyksillä nostetaan esille kaksi tärkeää näkökulmaa, jotka auttavat päätutkimuskysymykseen vastaamisessa. Ensimmäisen alatutkimuskysymykseen vastaamiseksi tulee selvittää miten yritykset ovat kertoneet määritelleensä raportoinnin olennaiset asiat ja miten he valintojaan perustelevat. Lisäksi selvitetään mitä sidosryhmiä kuuluu raportointiin liittyen.

Toisella alakysymyksellä selvitetään, saadaanko raporteista ulos tuote- tai kategoriakohtaisia tunnuslukuja liittyen vastuullisuusraportointiin, joita voisi vertailla. Kohdeyritykset toimivat samalla sektorilla, mutta niillä on tuotekohtaisia eroja ja erityisesti painotuksia omissa tuotevalikoimissaan. Tämän takia on hyvä selvittää, pystytäänkö yhtiöitä arvioimaan vastuullisuuden näkökulmasta myös pienemmissä osissa. Yritystenväliseen vertailukelpoisuuteen vaikuttavat myös raporttien helppolukuisuus ja mahdollinen ulkopuolisen tekemä varmennus raportin sisällölle.

1.3 Keskeiset käsitteet

Yritysvastuulla tarkoitetaan sellaisen liiketoiminnan harjoittamista, joka ei vahingoita maapalloa tai sen asukkaita peruuttamattomalla tavalla. Yritysvastuuseen sisältyvät ympäristönäkökulman lisäksi myös taloudelliset ja sosiaaliset näkökulmat. Vastuullisessa liiketoiminnassa otetaan huomioon myös liiketoiminnan vaikutus tulevaisuuteen. (White, 2015, 1.)

Vastuullisuusraportoinnilla tarkoitetaan kaikkea yrityksen viestintää liittyen liiketoiminnan sosiaaliseen, taloudelliseen ja ympäristövastuuseen (Mäkelä, 2021, 2). Vastuullisuusraportointi on siten laajempi käsite kuin vastuullisuusraportti, joka on vuosikertomuksen osa tai siihen liittyvä dokumentti, jossa liiketoiminnan vastuullisuuteen liittyvistä asioista on kootusti kerrottu. Näin ollen esimerkiksi viestintä yhtiöiden nettisivuilla, sosiaalisessa mediassa, mainoksissa ja mahdollisten tuotteiden pakkauksissa ovat osa vastuullisuusraportointia.

1.4 Tutkimuksen rajaus

Tarkastelun kohteeksi on valittu toimiala, josta on saatavilla helposti paljon tietoa ja jonka yritykset ovat sijoitusmielessä keskenään vertailukelpoisia. Tarkasteltavat yhtiöt ovat suuryrityksiä, joiden on pakko julkaista selvitys muista kuin taloudellisista tiedoista (KPL 3a:1 §). Valintaan vaikutti se, että metsäsektorin pörssi-yhtiöillä on merkittävä markkinaosuus Suomessa. Suomen kolme suurinta metsäyhtiötä ovat UPM-Kymmene Oyj, Stora Enso Oyj ja Metsä Group. UPM-kymmenen ja Stora Enson omistajaksi pääsee ostamalla osakkeita Helsingin pörssistä. Metsä Group sen sijaan on osuuskunta, jonka omistajajäseneksi voi liittyä vain, jos omistaa Suomesta vähintään kolme hehtaaria metsämaata (Metsä Group, Liity omistajajäseneksi). Tästä syystä nähtiin mielekkäämmäksi valita Metsä Groupin sijasta tutkielmaan sen pörssilistattu tytäryhtiö, Metsä Board Oyj. Siitä huolimatta, että Metsä Board Oyj sisältää vain Metsä Groupin kartonkiliiketoiminnot, on se suuryritys, jonka liikevaihto vuonna 2021 oli yli 2 miljardia euroa ja se työllisti noin 2400 työntekijää (Metsä Board, 2022, 5). Liikevaihdon osalta Metsä Board on noin kolmannes Metsä Groupista. Koska kaikki kolme valittua yritystä ovat suuria pörssi-yhtiöitä, niiden ulkoiset raportointivelvoitteet ovat laajat.

Metsäsektorin tärkeyttä Suomessa ilmentää esimerkiksi se, että Suomen pinta-alasta on metsää 75 prosenttia (Maa- ja metsätalousministeriö, Metsävarat) ja metsäteollisuuden osuus Suomen tavaraviennistä vuonna 2021 oli noin 19 prosenttia (Metsäteollisuus, 2022). Vuonna 2018 metsäsektori työllisti Suomessa suoraan 62 500 henkeä ja epäsuorasti 35 100 henkeä (Ernst & Young, 2020, 33–35). Tämän tutkielman kohdeyritysten osuus suorista työllisistä vuonna 2018 oli noin 15 400, eli neljäsnes sektorin työllisistä (Metsä Board, 2019, 20; Stora Enso, 2019, 59; UPM, 2019, 56.)

Metsäsektorilla ja tutkielman kolmella pörssi-yhtiöllä on siten merkittävä vaikutus Suomessa kaikkiin yhteiskunnan osa-alueisiin.

Aineistonkeruu rajataan yhtiöiden vuosikertomuksiin, jotka koskevat vuotta 2021. Aineiston pääpaino on vuosikertomuksien vastuullisuusraporteissa ja osioissa, joissa viitataan yhtiön vastuullisuuteen liittyviin toimiin.

1.5 Tutkielman rakenne

Tutkielmassa on viisi päälukua, jotka ovat johdanto, vastuullisuusraportointi, tutkimusmenetelmä- ja aineisto, vastuullisuusraportointi kohdeyhtiöissä sekä yhteenveto. Johdantoluvussa esitellään tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset sekä esitellään tutkielman rakenne. Toisessa luvussa kerrotaan tarkemmin vastuullisuusraportoinnin sisällöstä, muotovaatimuksista ja sääntelystä, jotka toimivat tutkielman taustateorianä. Sääntely mahdollistaa, että yritykset voivat käyttää ei-taloudellisen tiedon raportoinnin tukena vastuullisuusraportointistandardeja. Lisäksi toisessa luvussa esitellään kaksi käytetyintä vastuullisuusraportoinnin standardia, jotka ovat juuri ne standardit, joita kohdeyritykset ovat raportoinnissaan käyttäneet. Kolmannessa luvussa esitellään tutkimusaineisto sekä -metodi. Neljännessä luvussa analysoidaan aineistoa. Viidennessä luvussa muodostetaan vastaukset tutkimuskysymyksiin ja annetaan yhteenveto tutkimuksen johtopäätöksistä sekä arvioidaan kriittisesti tutkielman rajoitteita. Lopuksi listataan tutkielman lähteet.

2 VASTUULLISUUSRAPORTOINTI

2.1 Yleistä

Muiden kuin taloudellisten tietojen sisältämän selvityksen laatiminen on pakollista Suomessa vain yleisen edun kannalta merkittävälle yhteisölle, joilla on yli 500 työntekijää (KPL 3a:1 §). Näitä yrityksiä on Suomessa noin 200. Yrityksmaailmassa muiden kuin taloudellisten tietojen sisältämästä selvityksestä käytetään yleisemmin termiä vastuullisuusraportti. Kuitenkin paljon laajempi joukko yhteisöjä tekee vastuullisuusraportin vuosittain, joko vapaaehtoisesti tai sitten käytännössä pakotettuna osana suuremman yrityksen hankintaketjua. (Fredman, 2022.)

Pakolliseen vastuullisuusraporttiin tulee sisältyä selvitys siitä, miten yritys huolehtii ympäristöasioista, sosiaalisista asioista, henkilöstöasioista, ihmisoikeuksien kunnioittamisesta sekä korruption ja lahjonnan torjunnasta. Kirjanpitolaki velvoittaa antamaan nämä tiedot siinä laajuudessa kuin on tarpeellista kirjanpitovelvollisen toiminnan vaikutusten ymmärtämiseksi. (KPL 3a:2 §.)

Vastuullisuusraportille ei tällä hetkellä ole mitään pakollisia muotovaatimuksia, ja raportoinnin käytännön toteutukset vaihtelevat suuresti. On kuitenkin olemassa muutamia järjestöjen luomia vastuullisuusraportoinnin standardeja. Standardit toimivat raportoinnin apuna, koska niiden ohjeita seuraamalla lakisääteinen velvollisuus tulee täytettyä. Osa standardeista ottaa toimialasidonnaiset tärkeät asiat huomioon, toiset painottavat sisällössä enemmän sidosryhmien mielipiteiden huomioon ottamista. Kaksi käytetyintä standardia ovat GRI ja SASB (KPMG, 2022). Kaikki tutkielman kohdeyritykset ovat raportoineet käyttäen näitä standardeja.

Tilinpäätöstä ja toimintakertomusta ohjaa olennaisuuden periaate. Laissa olennaisella seikalla tarkoitetaan seikkaa tai seikkoja, joiden pois jättämisen tai väärin esittämisen voidaan kohtuullisesti odottaa vaikuttavan päätöksiin, joita tiedon käyttäjät tekevät tilinpäätöksen perusteella (KPL 3:2a §). Näitä tiedon käyttäjiä kutsutaan myös sidosryhmiksi. Vastuullisuusraportointia tehdessä yritysten tulisikin kommunikoida sidosryhmiensä kanssa, jotta yritykset ymmärtäisivät paremmin heidän näkemyksiään ja

osaisivat vastata esille tuleviin ongelmiin (Laine, Bebbington, O'Dwyer, Tregidga, Unerman, 2021, 46).

Zadek, Pruzan ja Evans (1997) toivat esille vastuullisuusraportoinnin kolme tärkeintä ulottuvuutta. Yrityksellä täytyy olla laadullisia ja määrällisiä mittareita, joilla yritys vastuuta on mahdollista mitata ja valvoa. Näiden mittarien käytön täytyy olla ulkopuolisen varmentajan tarkastamaa. Viimeisenä yritys vastuusta täytyy raportoida julkisesti käyttäen edellä mainittuja mittareita. (Freeman, 2010, 252–253.)

2.2 Käytetyimmät raportointistandardit

GRI Standards: Core Option on käytetyin vastuullisuusraportoinnin viitekehys. Viitekehykseen on sisällytetty kattavasti tärkeitä asioita, ja kehystä käyttävien on raportoitava kaikista sen sisältämistä asioista, jotka ovat yrityksen toiminnassa olennaisia. Yritysten toiminta on täysin riippuvaista heidän sidosryhmistään. Tästä syystä GRI:hin pohjautuvassa vastuullisuusraportoinnissa yrityksen yhdessä sidosryhmiensä kanssa tuottama olennaisuusanalyysi on keskeisessä roolissa. (Laine ym., 2021, 40, 43, 46, 49.)

SASB:n raportointi on enemmän keskittynyt toimialasidonnaisiin mittareihin ja sen tärkein kohderyhmä on sijoittajat (SASB, 2023). SASB:ssa olennaiset asiat määrittelee toimiala, jolla yritys toimii (Laine ym., 2021, 114). Esimerkiksi sellu- ja paperituotteille on oma standardi, jota esimerkiksi Metsä Board on käyttänyt omassa raportoinnissaan (Metsä Board, 2022). Näin ollen olennaisten asioiden määrittely GRI:n ja SASB:n välillä eroaa huomattavasti. Siten GRI:n mukaan raportoinnin voisi olettaa antavan laajemman kuvan yrityksen sidosryhmille tärkeistä asioista, koska SASB huomioi sidosryhmistä kunnolla vain sijoittajat. Raportointivuodesta 2023 alkaen myös GRI:n käyttämisessä tulee hyödyntää aiempaa enemmän tietyille sektoreille luotuja standardeja kuten SASB:ssa, mutta ne eivät ole vielä käytössä tämän tutkielman raporteissa (GRI, A short introduction to...).

Laine ym. (2021, 97) huomauttaa, että eri vastuullisuusraportointistandardeilla on eri tarkoitukset ja kohderyhmät. Standardeilla on myös poliittista merkitystä, kun mietitään raportoinnin sääntelyä sekä kenelle ja miksi vastuullisuusraportointia täytyy toteuttaa. Kaikille vastuullisuusraporttien eri lukijaryhmille ei kuitenkaan ole selvää, että yrityksen

vastuullisuusraportilla ei välttämättä edes ole tarkoitus tuottaa informaatiota kaikille sidosryhmille vaan täyttää vain lakisääteiset vaatimukset. (Laine ym., 2021, 97.) SASB:n vastuullisuusraportointistandardi voi olla yritykselle helppo tapa täyttää lakisääteiset raportointivaatimukset. Sidosryhmien mielipiteet jäävät kuitenkin SASB:n raportoinnissa paljon helpommin huomiotta verrattuna esimerkiksi GRI:n raportointiin, jossa sidosryhmien kanssa tehtävä olennaisuusanalyysi on raportin sisällön kannalta keskeisessä roolissa. Jokin asia voi olla yrityksen sijoittajien kannalta epärelevantti kun taas toisten sidosryhmien mielestä erittäin keskeinen (Laine ym., 2021, 49).

2.3 Vastuullisuusraportin varmennus

Vastuullisuusraportti ei ole tällä hetkellä pakollisen ulkoisen varmennuksen piirissä. Siitä huolimatta KPMG:n tutkimukseen valituista suuryrityksistä maailmanlaajuisesti 47 % hankki vastuullisuusraportille ulkopuolisen varmennuksen. Varmennuksen trendi on ollut hitaassa kasvussa viimeisen vuosikymmenen ajan. Eurooppalaisten yhtiöiden varmennetuista raporteista valtaosa on varmennettu ”rajoitetulla varmuudella”, mutta tulevaisuudessa on odotettavissa valtaosan siirtyvän ”kohtuulliseen varmuuteen” lainsäädännön kiristyessä. (KPMG, 2022, 34–35.)

Yritysvastuuraporttien käyttäjille luotettavuus ja uskottavuus on keskeinen ominaisuus. Luotettavuus koostuu useasta eri tekijästä, mutta ulkoinen varmennus on kattavan sisällön ohella raportin luotettavuudelle hyvä lähtökohta. (Niskala, Pajunen, Puroila, Tarna-Mani, 2019, luku 8.) Vastuullisuusraportin varmennuksen suorittajalle ei ole virallisia vaatimuksia, koska se ei ole tällä hetkellä lainsäädännöllä säädeltyä. Varmennuksen luotettavuuden kasvattamiseksi on luotu joitain standardeja, joiden avulla varmennuksen voi suorittaa. Yksi näistä standardeista on AA1000, jota esimerkiksi UPM:n vastuullisuusraportin varmentaja on hyödyntänyt (UPM, 2022b, 116). AA1000-standardissa varmentajan pätevyydelle on vaatimuksena lähinnä vain ammattitaitoisuus varmennuksen suorittajana ja ymmärrys tarkastettavan yrityksen toiminnasta ja siihen liittyvistä sidosryhmistä sekä kyky seurata standardin ohjeita. Standardi ei siten erikseen suosittele, että varmentajalla olisi esimerkiksi tilintarkastajan ammattinimike. (AccountAbility, 2020, luvut 3.1–3.2.) Suomen Tilintarkastajat ry suosittelee, että vastuullisuusraportoinnin varmentaja olisi sama kuin yrityksen tilintarkastaja. Yhdistys perustelee näkemystä tilintarkastajan auktorisoinnin vaatimalla pätevyydellä, joka on

omiaan lisäämään varmuuden luotettavuutta ja uskottavuutta. (Aspholm, 2021; Suomen Tilintarkastajat ry, 2021.)

2.4 Sidosryhmäteoria vastuullisuusraportoinnin kontekstissa

Lain mukaan osakeyhtiön tarkoitus on tehdä voittoa sen osakkeenomistajille, ellei sen yhtiöjärjestyksessä toisin määrätä (OYL 1:5 §). Sidosryhmäteorian mukaan yrityksen tarkoitus on luoda arvoa sen sidosryhmille (Freeman, 2010, luku 1). Nämä tarkoitukset eivät ole kuitenkaan täysin ristiriidassa keskenään. Sidosryhmäteorian mukaan yritys luo voittoa sen omistajille nimenomaan liiketoiminnalla, joka luo arvoa sen sidosryhmille. Sidosryhmiä yritykselle ovat sen omistajien lisäksi ainakin asiakkaat, toimittajat, muut rahoittajat ja ympäröivä yhteiskunta. Sidosryhmäteorian mukaan jokaisessa liiketoimintapäätöksessä on myös eettinen puoli, jota ei voi sivuuttaa, eikä eettisiä päätöksiä voi tehdä ilman että niillä on yhteyttä liiketoimintaan. (Freeman, 2010, luku 1.)

Kahdesta käytetyimmistä vastuullisuusraportointistandardista GRI on enemmän sidosryhmäteorian mukainen, koska siinä tulee toteuttaa yrityksen raportoinnin olennaisuusanalyysi yhdessä yrityksen sidosryhmien kanssa. SASB huomioi lähinnä vain pakolliset lainsäädännön vaatimukset sekä sijoittajanäkökulman. Wheeler ja Sillanpää (1997) esittivät, että yritykset, jotka ottavat sidosryhmien näkemykset huomioon, ovat todennäköisemmin myös vastuullisempia kuin yhtiöt, jotka eivät näin tee. Ottamalla vain osakkeenomistajien lyhyen aikavälin näkemykset huomioon, yritys ei todennäköisesti menesty pitkään. (Freeman, 2010, 254.)

2.5 Vastuullisen metsänhoidon sertifiikatit ja niihin kohdistunut kritiikki

Metsien vastuullisuuden sertifiointissa on käytössä kaksi hallitsevaa markkinaehtoista metsäsertifikaattia, PEFC ja FSC. Ne molemmat lupaavat puun ostajalle, että metsiä hoidetaan kestävästi eikä arvokkaita luontokohteita tuhota. Sertifikaattien lupaukset eivät kuitenkaan aina pidä ja sertifikaattien valvonnassa on puutteita myös Suomessa. Sertifikaateilla on merkitystä, koska ilman sertifikaattia kansainvälisille markkinoille puuta on vaikea myydä. MOT toi artikkelissaan (2023) esiin sertifikaattien ongelmia.

Auditointeja suorittavia yrityksiä on Suomessa vain vähän ja ainakin PEFC-sertifikaatin vaatimuksia on heikennetty 2000-luvulla. Merkittävin heikennys on tullut siihen, että valvova yritys ei voi enää katsoa metsänomistajan syyllistyneen metsänsuojelurikokseen ilman että siitä on käräjäoikeuden tuomio. Usein tuomiota ei koskaan tule vaikka lakia olisi rikottu, koska rikos ehtii vanhentua ennen tuomion antamista. Näin ollen ostaja voi ostaa vastuulliseksi sertifioitua puuta, vaikka muutaman vuoden päästä kyseinen metsä ei olisi enää sertifikaatin piirissä ostohetken hakkuista johtuen. (MOT, 2023.) Metsien sertifiointijärjestelmää kritisoitiin myös Helsingin Sanomien artikkelissa, jonka mukaan ELY-keskukset ja Suomen ympäristökeskus irtautuivat PEFC-standardista sen ongelmien takia (Helsingin Sanomat, 2021).

Ruotsi on yksi maailman suurimpia sertifioitujen metsien keskittymistä. Tutkimuksessa selvitettiin, onko PEFC- tai FSC-sertifikaateilla vaikutusta metsien tuhoutumiseen ja vähenemiseen Ruotsissa. Tutkimus ei löytänyt sertifikaateilla olevan vaikutusta metsien tuhoutumisen pysäyttäjänä. Tutkimuksessa tunnistettiin sertifikaatin tuovan puun myyjälle siitä paremman hinnan, mutta luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta sertifikaateilla ei ollut merkittävää vaikutusta. Tutkimus suosittaa sertifikaattien ehtoihin kiristyksiä ja valvonnan parantamista, jotta sertifikaatit toimisivat paremmin siinä tarkoituksessa mihin ne on tehty. (Coria, Nordén, Villalobos, 2018, 220, 235–236.)

3 TUTKIMUSMENETELMÄ JA -AINEISTO

3.1 Menetelmävalinnat

Tutkielma on laadullinen tutkimus, jonka analyysimenetelmänä käytetään teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on perusmenetelmä laadullisissa tutkimuksissa. Sisällönanalyysimenetelmät voidaan karkeasti jakaa kahteen osaan sen perusteella, ohjaako analyysiä jokin teoria tai epistemologia vai ei. (Tuomi, 2018, 78). Teoriaohjaavassa analyysissä on kytkentöjä teoriaan, mutta tutkimuksen ei ole tarkoitus olla teoriaa testaavaa (Tuomi, 2018, 81). Tutkielmassa ohjaavana teoriana käytetään vastuullisuusraportoinnin sääntelyä ja sen yleisesti hyväksytyjä käytäntöjä mitä tulee vastuullisuusraportointistandardien käyttämiseen. Lisäksi teoriana on metsäsektorille tärkeät vastuullisen metsänhoidon sertifikaatit FSC ja PEFC.

3.2 Aineiston esittely

Taulukkoon 1 on koottu sisällönanalyysissä käytettävät aineistot. Analyysissä on käytetty muita aineistoja vain tiukan harkinnan perusteella ja näistä tilanteista on mainittu aina tapauskohtaisesti. Syy muiden aineistojen käyttämiselle oli, että tietoa, jota oli oleellista löytää, ei löytynyt virallisesta vuosiraportista vuodelta 2021.

Taulukko 1. Käytettävät aineistot (Metsä Board, 2022; Stora Enso, 2022; UPM, 2022b)

Yhtiö	Aineiston nimi	Aineiston kieli	Aineiston sivumäärä	Vastuullisuusosion sivut
Metsä Board	Metsä Board vuosikertomus ja vastuullisuusraportti 2021	suomi	169	20–65
Stora Enso	Stora Enso Annual Report 2021	englanti	197	129–161
UPM	UPM vuosikertomus 2021	suomi	236	62–99, 116–117

Taulukkoon 1 merkityt aineistot ovat julkisia ja ne ovat yhtiöiden nettisivuilla helposti saatavilla. Aineistojen pääpaino on vastuullisuusosioissa, mutta aineistot on käsitelty kokonaisuudessaan paremman kokonaiskuvan ymmärryksen saavuttamiseksi.

4 VASTUULLISUUSRAPORTOINTI KOHDEYHTIÖISSÄ

4.1 Koonti yhtiöiden ja niiden raportoinnin perustiedoista

Kaikki tutkielmaan valitut yhtiöt ovat Helsingin pörssiin listattuja julkisia osakeyhtiöitä. Stora Enson osake on listattu lisäksi Tukholman pörssissä. Kaikki yhtiöt tekevät puusta erilaisia tuotteita, mutta eri tuoteryhmien osuus yhtiöiden liiketoiminnasta vaihtelee. Taulukkoon 2 on koottu yhtiöiden tärkeimmät taloudelliset tiedot vuodelta 2021.

UPM:n tuotekategoria on kohdeyrityksistä kaikista monipuolisin. Yli puolet liikevoitosta tuli selluun liittyvästä toiminnasta. UPM:n liikevaihdosta vuonna 2021 kolmannes tuli tappiollisesta paperin valmistamisesta. Lisäksi UPM:n toiminta sisältää esimerkiksi tarrojen, pakkauspapereiden, energian ja vanerin valmistamista. (UPM, 2022a.) Stora Enson toiminta pitää sisällään paperin, pahvin, sellun ja sahatuotteiden lisäksi myös metsänhoitoa ja sen omistamista. Myös Stora Enson paperin valmistaminen vuonna 2021 oli tappiollista. Stora Enso on yksi maailman suurimmista yksityisistä metsän omistajista. (Stora Enso, 2022, 44–45.) Metsä Boardin toiminta on tutkittavista yrityksistä yksipuolisinta. Toiminta pitää sisällään lähinnä erilaisten kartonkien valmistamista. Metsä Board tuottaa myös sellua, josta osa käytetään kartongin valmistamiseen ja loppu myydään markkinoille. (Metsä Board, 2022, 13, 17.)

Taulukko 2. Yhtiöiden perustiedot ja vastuullisuusraportoinnin lähtökohdat (Metsä Board, 2022; Stora Enso, 2022; UPM, 2022b)

Yhtiö	Liikevaihto 2021 (M€)	Liikevoitto 2021 (M€)	Henkilöstö 2021	Käytetty raportointistandardi	Ulkoinen varmennus
Metsä Board	2084	376	2400	SASB	-
Stora Enso	10164	1528	22000	GRI ja SASB	Rajoitettu varmuus ISAE 3000 standardin mukaan
UPM	9800	1471	17000	GRI	Rajoitettu varmuus AA1000 standardin mukaan

Stora Enson ja UPM:n vastuullisuusraportit on varmennettu rajoitetulla varmuudella. Molempien yritysten vastuullisuusraportin varmennuksen on suorittanut yrityksen tilintarkastusyhteisö ja mukana varmennuksessa on ollut myös yrityksen päävastuullinen tilintarkastaja. Metsä Boardin vastuullisuusraporttia ei ole varmennettu.

4.2 Metsä Board Oyj

Metsä Boardin vuosikertomuksen kantava teema on se, että Metsä Boardin kartonki- ja sellutuotteet ovat keskimääräistä vastuullisempi valinta. Vuosikertomuksessa on käsitelty yrityksen toiminnan vastuullisuutta useista eri näkökulmista. Esimerkiksi ympäristövastuun lisäksi sosiaaliseen vastuuseen liittyvästä työhyvinvoinnista ja siihen liittyvistä toimenpiteistä on kerrottu laajasti. (Metsä Board, 2022.) Vuosikertomuksen vastuullisuusraportti on tehty SASB-standardilla (Metsä Board, 2022, 62), joka on lähinnä sijoittajille suunnattu vastuullisuusstandardi (SASB, 2023). Sijoittajanäkökulma huokuu raportista samalla kun useimpien muiden sidosryhmien näkökulmat on jätetty hyvin vähälle huomiolle.

Metsä Boardin vuosikertomuksessa on huomattava määrä asioita, käytäntöjä ja tavoitteita, jotka määritellään tai joita ohjataan Metsä Boardin emoyhtiöstä, Metsä Groupista. Metsä Boardin tekemästä sidosryhmätyöstä on kerrottu hyvin niukasti. Vuosikertomuksessa kerrotaan, että Metsä Boardin kestävä kehityksen tavoitteet perustuvat täysin emoyhtiö Metsä Groupin tekemään kahteen selvitykseen. Toinen näistä Metsä Groupin selvityksistä on yritysvastuun olennaisuusanalyysi. Vuoden 2021 vuosikertomuksen kirjoittamishetkellä tuorein olennaisuusanalyysi on ollut vuodelta 2018. (Metsä Board, 2022, 24.) Lisäksi Metsä Board hyödyntää omassa toiminnassaan sen emoyhtiön ”Metsä meille kaikille” -visiota. Visiossa pyritään edistämään oikein toimimisen kulttuuria siten, että monimuotoisuus, yhdenvertaisuus ja mukaan ottaminen toteutuvat yhä paremmin. (Metsä Board, 2022, 30.)

Metsä Board ei siis ole erikseen selvittänyt tärkeimpien sidosryhmiensä suurimpia huolenaiheita tai tärkeimpiä kehityskohtia yleisellä tasolla vaan tukeutuu emoyhtiön selvityksiin ja tavoitteisiin. Lisäksi on mielenkiintoista, että olennaisuusanalyysia ei ole päivitetty uudemmaksi vuodelta 2018, vaikka vuosina 2020 ja 2021 pandemia on muuttanut maailmaa monessa mielessä. Harmittavaa lisäksi on, että käytetty olennaisuusanalyysi ei ole julkinen asiakirja, jonka löytäisi helposti Metsä Boardin tai Metsä Groupin nettisivuilta. Olennaisuusanalyysin toteuttaminen ei ole pakollista SASB-standardia käyttäessä, mutta sen tekeminen ja julkistaminen toisi lisäarvoa lukijalle kun vuosikertomuksen lukija saisi paremman käsityksen siitä, mitä Metsä Board on tunnistanut toiminnan vastuullisuudessa tärkeimmiksi aiheiksi yritykselle itselleen.

Vuosikertomusta lukiessa on paikoin myös vaikea erottaa Metsä Boardin omia strategisia tavoitteita emoyhtiön tavoitteista.

Vuosikertomuksesta löytyy joitain asioita, joihin täytyy kiinnittää erityistä huomiota, jotta lukijana ei mene harhaan. Esimerkiksi kertomuksen ensimmäisellä asiasivulla kerrotaan, että Metsä Boardin tavoitteena on fossiilivapaa tuotanto ja tuotteet vuoden 2030 loppuun mennessä (Metsä Board, 2022, 4). Vasta paljon myöhemmin vuosikertomuksessa tavoitteen taustaa tarkennetaan lukijalle ja kerrotaan suoraan, että Metsä Boardin tuotannon ja tuotteiden päästöt edustivat vain 19 % koko toiminnan päästöistä vuonna 2021. Yrityksen arvoketju aiheutti 81 % kaikista päästöistä, mutta niiden vähentämiseen ei ole vuosikertomuksessa kerrottu mitään tavoitetta. Arvoketjun päästöihin kuuluvat esimerkiksi ostettujen materiaalien päästöt sekä myytävien tuotteiden jatkojalostuksesta aiheutuvat päästöt. Toimittajia on lähinnä kannustettu luomaan itselleen päästövähennystavoitteita. (Metsä Board, 2022, 53.) Huolimaton lukija saattaa siis vuosikertomuksen alusta nähdä tavoitteen fossiilittomasta tuotannosta ja tuotteista, mutta olla tietämätön siitä, että ne edustavat tällä hetkellä alle viidesosaa koko yhtiön toiminnan päästöistä.

Vastuullisuusosion alkuun on kasattu Metsä Boardin vastuullisuustavoitteet vuodelle 2030. Myös tässä taulukossa on mukana edellisessä kappaleessa käsitelty oman toiminnan päästöttömyys samaan aikaan kun arvoketju on jätetty täysin huomiotta. Taulukon tavoitteista osa on melko abstrakteja, ja niistä on vaikea saada selkoa, mikä on kyseisen tavoitteen vaikutus yrityksen liiketoimintaan. Esimerkkeinä näistä on ”toimittajien taustatarkastus läpäisty, osuus kokonaisostoista” ja ”toimittajien vastuullisuusarviointi läpäisty, osuus kokonaisostoista”. (Metsä Board, 2022, 22.) Lisäksi vastuullisuusraportissa olisi hyödyllistä nähdä mittarin tulokset aiemmilta vuosilta erityisesti niiden tavoitteiden kohdalla, joiden saavuttaminen ei ole vielä lähellä, jotta kehityksen vauhtia olisi helpompi arvioida.

Muutamia sivuja myöhemmin vuosikertomuksessa avataan enemmän, miten toimittajien vastuullisuutta on arvioitu. Lisäksi on kerrottu, että vastuullisuuden valvontaa täydennetään toimittajien tiloissa tehtävillä ulkopuolisilla auditoinneilla. Vuonna 2021 ulkopuolinen osapuoli auditoi 17 Metsä Boardin toimittajaa. (Metsä Board, 2022, 45.) Metsä Boardilla oli samana vuonna yli 3700 toimittajaa (Metsä Board, 2022, 12). Metsä

Boardin toimittajista siis alle 0,5 % on ulkoisesti auditoitu, joten voidaan tehdä johtopäätös että tällä asialla ei ole juurikaan merkitystä kokonaisuuden kannalta erityisesti kun samassa yhteydessä ei ole kerrottu, kuinka suurista toimittajista on kyse.

Metsä Boardin vastuullisuusraporttia ei ole ulkoisesti varmennettu. Ainoa varmennettu osuus vastuullisuusraportista on sivun 60 taulukko, joka on varmennettu emoyhtiön vastuullisuusraportin varmennuksen yhteydessä Kyseisellä varmennuksella ei siis ole raportin kokonaisuuden kannalta juurikaan merkitystä. Metsä Boardin liiketoiminta on tytäryhtiönä osa Metsä Groupia, mutta varmentamalla vain emoyhtiön vastuullisuusraportin ei tule kovin uskottavaa kuvaa siitä, että Metsä Boardin vastuullisuusraportin sisältö olisi ollut kiinteä osa tarkastusta. Metsä Groupin vastuullisuusraportti on laadittu eri standardilla kuin Metsä Boardin vastuullisuusraportti (Metsä Board, 2022; Metsä Group, 2022). Metsä Boardin SASB-sisältöindeksi ja Metsä Groupin GRI-sisältöindeksi sisältävät pääsääntöisesti eri mittareita, joten siltäkään osin Metsä Boardin raportin uskottavuus ei saa tukea emoyhtiön raportin varmennuksesta. Vastuullisuusraportin varmentamatta jättämisestä herää kysymys siitä, miksi Metsä Boardin omalle vastuullisuusraportille ei ole hankittu ulkopuolista varmennusta.

4.3 Stora Enso Oyj

Stora Enso sanoo olevansa alansa edelläkävijä, uusiutuvien materiaalien yhtiö, joka ”uskoo, että kaikki mikä valmistetaan fossiilisista raaka-aineista tänään, voidaan valmistaa puusta huomenna” (Stora Enso, 2022, 3). Stora Enson laajasta tuotekategorioista valtaosassa on huomattavia kasvu- ja innovaatiomahdollisuuksia vastuullisuuden ja kestävän kehityksen osalta, mutta paperiliiketoiminnan Stora Enson tärkein tavoite on vain vähentää kustannuksia ja pitää toiminta mahdollisimman pitkään kannattavana (Stora Enso, 2022, 14).

Stora Enso on vastuullisuusraportoinnissa käyttänyt kahta käytetyintä vastuullisuusraportointistandardia samanaikaisesti. GRI:n raportointi on velvoittanut Stora Enson ottamaan vahvasti huomioon eri sidosryhmien näkemykset ja huolenaiheet, kun taas SASB:in raportointi on tuonut kattavasti sijoittajanäkökulmasta tärkeitä asioita esille. Vastuullisuusraportin varmennus on tehty GRI-raportin sisällön osalta.

Varmennuksesta vastaa yrityksen päävastuullinen tilintarkastaja yhdessä saman tilintarkastusyhteisön vastuullisuusraportoinnin asiantuntijan kanssa.

Stora Enso on käyttänyt raportoinnissa GRI:n vaatimaa olennaisuusarviointia. Käytettävä arviointi on päivitetty vuonna 2020. Dokumenttia ei ole sisällytetty vuosikertomukseen, mutta siihen on suora linkki vuosikertomuksen vastuullisuusraportissa. (Stora Enso, 2022, 130.) Olennaisuusarvioinnissa on kerrottu kattavasti mitä eri sidosryhmiä arvioinnissa on otettu huomioon ja millä laajuudella. Lopputuloksena arvioinnissa on mainittu neljä tärkeää asiaa melko yleisellä tasolla. (Stora Enso, 2020.) Olennaisuusarvioinnin tulosten esittely on hyvin erilainen kuin UPM:llä, joka on omassa olennaisuusarvioinnissa luetellut asioita paljon tarkemmin verrattuna Stora Enson tuotokseen. UPM:n arvioinnissa esille on nostettu yhteensä 24 asiaa, mutta samalla on määritelty suuntaa antavasti, miten tärkeitä ne ovat UPM:lle ja sen sidosryhmille (UPM, 2022b, 66).

Olennaisuusarvioinnin tärkeimmät asiat Stora Ensolla ovat ilmastonmuutos, kestävä metsänhoito ja luonnon monimuotoisuus, uusiutuvat ja kiertotalouden tuotteet sekä työterveys ja -turvallisuus (Stora Enso, 2020). Lukijan on helppo löytää pelkällä silmäilyllä näistä asioista kerrottavan vastuullisuusraportissa.

Vastuullisuusraportista löytyy yhtiön vastuullisuustavoitteet mitattuna valituilla suorituskykymittareilla. Taulukko on erittäin selkeästi toteutettu. Siitä on helppo ymmärtää mitä jokainen mittari mittaa sekä miten mittari on kehittynyt suhteessa tavoitteeseen viimeisen kolmen vuoden ajan. Taulukkoa tarkemmin tutkimalla löytyy eräs mielenkiintoinen yksityiskohta, joka osaltaan vähentää tavoitteiden uskottavuutta. Stora Enso ja kaikki muut tutkielman metsäyhtiöt ovat vastuullisuusraporteissaan pitäneet tärkeänä sertifioidun puun käyttämistä. Stora Enso on ottanut yhdeksi vastuullisuustavoitteekseen, että vähintään 96 % yhtiön omistamastaan tai vuokraamastaan metsästä on sertifioitua. Tavoite onkin toteutunut vuonna 2021 tuloksella 99 %. (Stora Enso, 2022, 132.) Tavoite kuitenkin kokonaan ohittaa tärkeän tosiasian, mikä on kirjoitettu vuosikertomukseen muualle: Stora Enson käyttämästä puusta vuonna 2021 oli sertifioitua 77 % (Stora Enso, 2022, 39, 136). Ero johtuu siitä, että Stora Enson 8 miljardin euron metsävaroista huolimatta (Stora Enso, 2022, 19), se joutuu ostamaan puuta yhtiön ulkopuolelta ja tästä puusta huomattava osa ei mitään ilmeisemmin ole

sertifioitua. Siten katsomalla vain vastuullisuustavoitetaulukkoa voi käytetyn puun sertifiointin osuudesta saada virheellisen käsityksen. Jotta tavoite heijastaisi enemmän Stora Enson toiminnan vastuullisuutta, olisi kuvaavampaa käyttää vastuullisuustavoitemittarina käytetyn puun sertifiointiastetta eikä oman ja vuokratun metsän sertifiointiastetta. Jos tavoitteeseen ei kiinnitä erityistä huomiota, voi siitä saada kuvan, että Stora Enson metsien sertifiointiaste olisi sama kuin käytetyn puun sertifiointiaste, koska sille ei ole erillistä tavoitteita. Asetettu tavoite kiinnittää huomiota siihen, missä Stora Enso suoriutuu tällä hetkellä hyvin. Toisaalta Stora Enson vastuullisuustavoitetaulukosta löytyy selkeä päästövähennystavoite myös arvoketjun päästöille, jotka edustavat melkein 80 % koko toiminnan elinkaaren päästöistä. Juuri tästä asiasta Metsä Boardin oma vastuullisuustavoitetaulukossa ei oltu mainittu mitään vaikka Metsä Boardin oman toiminnan päästöille oli asetettu tavoite ja arvoketjun päästöt ovat sielläkin noin 80 % koko toiminnan päästöistä (Metsä Board, 2022, 53).

4.4 UPM Kymmene Oyj

Myös UPM:n vuosikertomuksessa vastuullisuus on kantava teema läpi aineiston ulottuen paljon laajemmalle kuin vastuullisuusosioon. Miltei jokaisen tuotekategorian kohdalla UPM perustelee, miksi heidän tuotteensa ovat vastuullinen vaihtoehto ja miten UPM:n olemassa olevat ja tulevat tuotteet tulevat olemaan tulevaisuuden tapa tehdä asioita. Monet vuosikertomuksessa esitellyistä innovatiivista tuotteista korvaavat nykyisin käytössä olevia fossiilisia vaihtoehtoja. UPM luonnehtiikin itseään metsäteollisuuden edelläkävijäksi ja painottaa, että vastuullisuus on kaiken sen toiminnan ytimessä (UPM, 2022b, 8). Lisäksi vuosikertomuksessa tuodaan useaan otteeseen esille tavoite olla ilmastoneutraali vuoteen 2040 mennessä (UPM, 2022b, 6).

UPM on korostanut selluliiketoiminnan tärkeyttä ja sen kasvavaa merkitystä vuosikertomuksessaan monessa eri yhteydessä ja monesta eri näkökulmasta. Vuosikertomuksessaan UPM on myös korostanut selluratkaisuihin liittyviä vastuullisuusnäkökulmia: ”Sellu materiaalina vastaa täydellisesti vastuullisten ja uusiutuvien tuotteiden kasvavaan maailmanlaajuiseen kysyntään.” (UPM, 2022b, 38.)

UPM:n raportointi on hyvin tunnollisesti GRI-standardia noudattava. UPM toteuttaa vuosittain olennaisuusarvioinnin standardin ohjeiden mukaisesti. Arvioinnissa UPM ottaa huomioon mahdollisimman kattavasti eri sidosryhmiltä nousseet kyselyt ja huolenaiheet. He saavat tärkeää tietoa sidosryhmiltä myös säännöllisesti tehtävien kyselyjen avulla.

UPM nostaa esiin, että kaikkien sidosryhmien kanssa toimiminen on myös yhtiön sijoittajien etu: ”Sidosryhmätyö tuo toimintaamme ennustettavuutta ja luo kilpailuetua”. Vuoropuhelu auttaa ymmärtämään yhtiön toimintaympäristön riskejä, haasteita ja mahdollisuuksia. (UPM, 2022b, 64.) Lisäksi UPM tunnistaa erityisesti paikallisyhteisöjen merkityksen toiminnassaan, sillä heidän tehtaansa ovat paikoin paikkakuntiansa suurimpia työllistäjiä ja veronsaajia (UPM, 2022b, 67).

UPM on aktiivinen metsäsertifiointijärjestelmän toimija. Se on mukana FSC:n ja PEFC:in metsänhoidon standardien kehittämisessä (UPM, 2022b, 66–67). UPM on siis mukana luomassa globaaleja kriteerejä, joilla valvotaan myös sen omaa toimintaa. UPM:n tavoite on, että vuoteen 2030 mennessä kaikki kuitu on sertifioitua ja peräisin sertifioiduista metsistä. Vuonna 2021 sertifioidun kuidun osuus oli 84 %. (UPM, 2022b, 32–33.)

UPM:n vastuullisuusraportin varmennuksen on suorittanut sama yhtiö, joka on suorittanut yhtiön tilintarkastuksen. Molemmat varmennuksen allekirjoittajista ovat yrityksessä töissä Partner-nimikkeellä. Toinen allekirjoittajista on enemmän suuntautunut vastuullisuusraporttien varmennukseen ja toinen on PwC Suomen toimitusjohtaja, joka oli myös UPM:n päävastuullinen tilintarkastaja samana vuonna. (UPM, 2022b, 117, 224.) Nämä työnimikkeet kuvastavat sitä, miten suurella tärkeydellä UPM ja PwC näkevät vastuullisuusraportin varmennuksen. UPM on julkaissut vuosiraportista erillisenä aineistona nettisivuillaan GRI-sisältöindeksin. Kyseisessä dokumentissa on yksityiskohtaisesti annettu sivunumerot jokaiselle vastuullisuusraportin kohdalle ja tarkasti esitetty mitkä tiedot ovat varmennettuja (UPM, 2022c).

Lukemalla vuosikertomuksesta pelkän vastuullisuusosion ei muodostu kattavaa kuvaa UPM:n vastuullisuuden tilasta, koska niin paljon vastuullisuuteen liittyviä asioita on muualla vuosikertomuksessa. Esimerkiksi UPM:n vastuullisuustavoitteet vuodelle 2030 on sisällytetty osaksi strategian kerrontaa (UPM, 2022b, 32-33) vaikka ne ovat UPM:n

vastuullisuudesta kiinnostuneelle lukijalle ensimmäisiä asioita, joita voisi olettaa löytyvän vuosikertomuksen vastuullisuusosioista. Tavoitetaulukko on muutenkin vaikeaselkoisempi kuin Stora Enson ja Metsä Boardin vastaavat taulukot. UPM:n taulukossa on paljon enemmän tavoitteita ja osa tavoitteista on luonteeltaan sellaisia, että niiden kehitystä on vaikeampi mitata. Esimerkiksi ”Elämiseen riittävän palkan varmistaminen koko henkilöstölle perustuen vuosittaiseen arviointiin”. Tavoite ei ole yksiselitteinen eikä ”riittävää” tasoa ole määritelty sen tarkemmin. Huolimatta siitä, että UPM:n vastuullisuustavoitetaulukko on kaikista laajin, ei se siis suoraan tarkoita, että siitä saatava informaatio olisi kaikista hyödyllisintä.

5 YHTEENVETO

5.1 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen

5.1.1 Sisältävätkö kohdeyhtiöiden vastuullisuusraportit kaikki olennaiset asiat?

Tähän kysymykseen vastauksen muodostaminen osoittautui haastavaksi. Lain mukaan olennaisella asialla vuosikertomuksessa ja tilinpäätöksessä tarkoitetaan asioita, joiden pois jättämisen tai väärin esittämisen voidaan kohtuudella olettaa vaikuttaa tiedon perusteella tehtäviin taloudellisiin päätöksiin (KPL 3:2a §). Jokainen yhtiö on määritellyt itse, mikä asia on olennaista liiketoiminnan kannalta ja sen perusteella raportoinut näistä asioista.

Kohdeyhtiöt raportoivat huomattavan määrän liiketoiminnan vastuullisuuteen liittyvistä asioista. Se, miten asiat raporteissa esitetään ja mitä asioita korostetaan, vaihtelee kuitenkin huomattavasti. Kohdeyhtiöistä jokainen korostaa vahvasti omien tuotteidensa vastuullisuutta kaikista mahdollisista näkökulmista. Vuosikertomusten mukaan yhtiöiden tarjoamat tuotteet yhä enenevässä määrin tulevat olemaan ympäristöystävällisempi vaihtoehto markkinoilla oleville fossiilisille tuotteille. Minkään kohdeyhtiön vastuullisuusraportti ei kata kaikkea vastuullisuuteen liittyvää, vaan osa vastuullisuuteen liittyvistä olennaisista asioista sijaitsee vuosikertomuksessa vastuullisuusraportin ulkopuolella. Lukijana on helpompi saada kokonaisvaltainen tilannekuva yhtiöiden ympäristövastuusta, kun taas esimerkiksi työhyvinvoinnin ja ihmisoikeuksien toteutumista yhtiön raportoinnin perusteella on huomattavasti vaikeampaa arvioida kriittisesti.

Yksikään kohdeyhtiö ei nosta vuosikertomuksissaan metsien vastuullisuussertifiointijärjestelmään liittyviä ongelmia, joita esimerkiksi MOT (2023) ja Helsingin Sanomat (2021) ovat tuoneet esille. Jokainen yhtiö sen sijaan korostaa sertifikaattien tärkeyttä ja merkitystä toiminnan vastuullisuuden mittaamiselle. Kaikilla yhtiöillä on omassa toiminnassaan tavoitteita, jotka liittyivät sertifioidun puun käyttöön

tai sertifioituihin metsiin. Tässä asiassa yhtiöiden olisi hyvä vähintään vastata sertifiointijärjestelmään kohdistuneeseen kritiikkiin.

Vastuullisuusraportin varmennuksen hankkiminen nostaa UPM:n ja Stora Enson raportin uskottavuuden korkeammalla tasolle verrattuna Metsä Boardin raporttiin. Ei ole mitään syytä epäillä etteikö myös Metsä Board voisi saada rajoitettua varmuutta raportin sisällölle. Varmennuksen hankkimista ei kaikeksi ollen nähty tarpeellisena yhtiön johdossa.

Kaikkien tutkimuksen kohteensa olevien yhtiöiden kohdalla lukijan täytyy osata yhdistää eri puolilta vuosikertomusta saatava tieto yhteen, jotta raportoitavien asioiden kokonaiskuva paljastuu. Erityisesti tämä korostui Metsä Boardin vuosikertomuksen kohdalla. Tästä saa kuvan, että halutaan saada asiat näyttämään paremmalta kuin ne ovat esittämällä asioita paikoin epäloogisessa järjestyksessä. Vuosikertomuksen rakenne on joko suunniteltu huolimattomasti tai sitten rakenne on tarkoituksella tehty sellaiseksi kuin se on. Kaikkien tutkittavien yhtiöiden raportteja lukiessa on tarve miettiä esitettyjä asioita kokonaisuuden kannalta sen suhteen, että kertooko usein esitetty tavoite tai tilanne asian koko tilan vai vain sen näkökulman, jota yhtiö mielellään korostaa. Tiedot siis pääsääntöisesti löytyvät kaikkien yhtiöiden aineistoista, mutta tietoa täytyy osata käsitellä ja huomata, että mikä asia on jo aiemmin kerrotun toistoa ja mikä asia tulee esille ensimmäistä kertaa.

5.1.2 Ovatko kohdeyhtiöiden vastuullisuusraportit keskenään vertailukelpoisia?

Yhtiöt toimivat samalla alalla ja kaikki julkaisevat pitkät vastuullisuusraportit. Yhtiöiden tuotekategoriat, tuotantomäärät ja tehtaiden sijainnit sekä tuotteiden jalostusasteet eroavat toisistaan huomattavasti, vaikka lähes kaikki liiketoiminta kaikilla yhtiöillä liittyy puuhun. Niiden vastuullisuuden vertailuun tuotetasolla ei pääse kiinni pelkän vastuullisuusraportissa annetun informaation perusteella.

Metsä Boardista muodostuva yleiskuva vuosikertomuksen perusteella on hyvin erilainen kun sitä verrataan UPM:ään ja Stora Ensoon. Metsä Board on yhtiöistä pienin ja yksipuolin, koska se sisältää sen emoyhtiöstä vain kartonkiin liittyvät liiketoiminnot (Metsä Board, 2022, 4). Lisäksi moni Metsä Boardin vuosikertomuksessa olevista

tavoitteista tai käytännöistä on määritetty suoraan sen emoyhtiössä. Emoyhtiö on sen suurin osakkeen- ja äänioikeuden omistaja (Metsä Board, 2022, 4). Emoyhtiön suuri vaikutusvalta Metsä Boardissa voi hämmentää niitä, jotka ovat sijoittamassa pörssilistattuun Metsä Boardiin tai ovat muita Metsä Boardin sidosryhmiä, jotka eivät ole kiinnostuneita koko Metsä Group -konsernista. Metsä Board on liikevaihdolla mitattuna Metsä Groupista vain kolmannes (Metsä Board, 2022, 4).

Vuosikertomusten vastuullisuusosiossa olevan informaation määrä vaihtelee merkittävästi eri yhtiöiden välillä. Kaikki yhtiöt ovat kertoneet, miksi vastuullisuus on tärkeää yhtiölle ja miten heidän tuotteensa ovat edelläkävijöitä vastuullisuudessa. Kaikki yhtiöt ovat myös kertoneet tarkasti esimerkiksi tuottamistaan ilmasto- ja haittaavista päästöistä, mutta niitä on vaikea purkaa järkevästi vertailtaviiin osiin. UPM on ilmoittanut päästöt koko yhtiön tasolla, kun taas Stora Enso ja Metsä Board ovat ilmoittaneet päästöt tehdaskohtaisesti. Eri tehtaot tuottavat monessa tapauksessa useita eri tuotteita, joten lukuja ei voida kovin hyvin vertailla keskenään.

Yhtiöiden vastuullisuustavoitteet liittyvät pääosin samoihin teemoihin, mutta usean tavoitteen kohdalla yhtiöillä on omat näkökulmansa liittyen näihin tavoitteisiin. Sen takia vastuullisuustavoitteita on vaikeaa vertailla keskenään. Tästä ja muista edellä mainituista syistä, kohdeyritysten vastuullisuusraportit eivät ole kovin hyvin keskenään vertailukelpoisia.

5.1.3 Antavatko kohdeyhtiöiden vastuullisuusraportit riittävän ja olennaisen kuvan niiden toiminnan vastuullisuudesta toimintavuodelta 2021?

Se, että yhtiö raportoi tai ei raportoi vastuullisuuteen liittyvistä asioista ei automaattisesti tee yrityksestä vastuullista tai vastuutonta. Se kuitenkin voi vaikuttaa vastuullisuudesta muodostuvaan kuvaan informaation käyttäjälle. Läpinäkyvä, mahdollisimman selkeästi toteutettu raportointi nostaa raportin käyttäjän luottamusta yhtiöön ja sitä kautta yhtiön vastuullisuudesta muodostuva kuva voi riippua myös siitä, miten informaatio on esitetty. Tutkielman tarkastelun kohteena olevien yhtiöiden raportoinneista löytyi useita asioita, jotka laskivat luottamusta raportointiin siitä syystä, että lukijana täytyi välillä osata yhdistää vuosikertomuksen eri osista asioita yhteen, jotta tilanteesta muodostuva kuva olisi mahdollisimman oikea.

Jokainen tutkittu yhtiö kertoo olevansa alan edelläkävijä ja tuotteidensa olevan vastuullinen valinta. Kaikista raporteista löytyy asioita, joiden esittämisessä ei sinänsä ole mitään väärää, mutta on vaara että nopealla selauksella lukija voi ymmärtää niiden vaikutuksen yrityksen toiminnan vastuullisuuteen väärin. Näitä asioita ovat esimerkiksi Metsä Boardin tavoite fossiilivapaista tuotteista ja tuotannosta vuoteen 2030 mennessä (Metsä Board, 2022, 4), Stora Enson tavoite sen hallinnoimien metsien sertifiointiasteesta (Stora Enso, 2022, 132), ja se että UPM on aktiivisena toimijana kehittämässä metsäsertifikaattien standardeja, joilla sen omien metsien vastuullisuutta valvotaan (UPM, 2022b, 66–67).

Minkään yhtiön kohdalla pelkän vastuullisuusosion lukeminen vuosikertomuksesta ei anna kattavaa kuvaa liiketoiminnan vastuullisuudesta. Jokaisessa vuosikertomuksessa vastuullisuuteen liittyviä asioita on pitkälti myös muualla aineistossa. Lukemalla koko vuosikertomuksen on vastuullisuudesta muodostuva käsitys huomattavasti vahvempi. Tuolloinkin yhtiöiden välinen vertailu vastuullisuuden osalta on hyvin vaikeaa.

5.2 Tutkielman rajoitteet ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Tutkielma on rajattu koskemaan vain yhden toimialan pörssiyrityksiä Suomessa vuoden 2021 vuosikertomusten pohjalta, eikä sen tuloksia voida yleistää koskemaan muita tarkasteluvuosia tai muiden toimialojen yhtiöiden raportointia. Tulokset voivat olla hyvin erilaisia, jos tarkastelun kohteeksi otetaan jotkin muut yritykset.

Vuoden 2021 vuosikertomukset olivat uusimmat saatavilla olevat aineistot tätä tutkielmaa aloittaessa. Vuoden 2022 vuosikertomukset julkaistiin tutkielman kirjoittamisen aikana, mutta niitä ei otettu huomioon tutkielmassa.

Aihetta on mahdollista tutkia miltä tahansa raportointivuodelta. Aiheesta voitaisiin toteuttaa myös pitkittäistutkimus tutkimalla samojen yhtiöiden vastuullisuusraportteja useilta vuosilta, jolloin nähtäisiin, miten yhtiöiden vastuullisuusraportointi kehittyy ajan saatossa. Kandidaatintutkielman rajoittamat resurssit pakottivat rajaamaan tämän tutkielman tarkastelun yhteen vuoteen.

Samankaltaisen tutkimuksen voisi toteuttaa miltei miltä tahansa muulta toimialalta, jolla on samalla markkinalla useampi listattu yhtiö, joka julkaisee vastuullisuusraportin vuosikertomuksen yhteydessä. Tällaisten toimialojen määrä Suomessa on rajallinen, koska edes keskikokoiset pörssiyhtiöt eivät ole velvoitettuja julkaisemaan vastuullisuusraporttia.

Yritysten vastuullisuusraportointi tulee kehittymään lähivuosina merkittävästi tiukentuvan Euroopan Unionin sääntelyn vuoksi. Tulevaisuudessa suurempi osa yrityksistä on velvoitettuja julkaisemaan vastuullisuusraportin, joten yritysten väliset vertailumahdollisuudet paranevat. Siten myös uusia tutkimusmahdollisuuksia tulee paljon lisää.

LÄHTEET

- AccountAbility. (2020). *AA1000 ASSURANCE STANDARD v3* | © ACCOUNTABILITY 2020.
- Aspholm, I. (2021). Tilintarkastaja yritys vastuun portinvartijaksi. *Suomen Tilintarkastajat*.
<https://tilintarkastajat.fi/artikkelit/tilintarkastaja-yritys vastuun-portinvartijaksi/>
- Ernst & Young. (2020). *Metsäteollisuuden taloudelliset vaikutukset Suomessa*.
- Finanssivalvonta. (2022). *Listayhtiötilaisuuden kalvot 2022*.
https://www.finanssivalvonta.fi/contentassets/769ed6c92a234d41b22ff1487cce9881/listayhtiötilaisuus_kalvot_2022_.pdf
- Fredman, J. (2022). ESG-raportointi eli vastuul-lisuus-raportointi pähkinän-kuoressa. *Tilisanomat.fi*. <https://tilisanomat.fi/talousohjaus/esg-raportointi-eli-vastuullisuusraportointi-pahkinankuoressa>
- Freeman, R. E. (2010). *Stakeholder theory: The state of the art*. University Press.
- GRI. (ei pvm.). *A short introduction to the GRI standards*. globalreporting.org. Noudettu 14. helmikuuta 2023, osoitteesta <https://www.globalreporting.org/media/wtaf14tw/a-short-introduction-to-the-gri-standards.pdf>
- Helsingin Sanomat. (2021). *Metsät | Metsäsertifikaatti saa kovaa kritiikkiä: ”Viherpesua, viestinnällistä huijausta”*, sanoo metsäekologian lehtori. Helsingin Sanomat.
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000007956345.html>
- Kirjanpitolaki 1336/1997. Noudettu 6. helmikuuta 2023, osoitteesta
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971336>
- KPMG. (2022). *Global Survey of Sustainability Reporting 2022*.
<https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/se/pdf/komm/2022/Global-Survey-of-Sustainability-Reporting-2022.pdf>
- Laine, M., Tregidga, H., Unerman, J., Bebbington, J., & O’Dwyer, B. (2021). *Sustainability Accounting and Accountability*. Taylor and Francis.
<https://doi.org/10.4324/9781003185611>
- Metsä Board. (2019). *Metsä Board vuosikertomus 2018*.
<https://www.metsagroup.com/globalassets/metsa-board/documents/investors/annual-report/2018/metsa-board-vuosikertomus-2018.pdf>
- Metsä Board. (2022). *Metsä Board vuosikertomus ja vastuullisuusraportti 2021*.
<https://www.metsagroup.com/globalassets/metsa-board/documents/investors/annual-report/2021/metsa-board-vuosikertomus-ja-vastuullisuusraportti-2021.pdf>
- Metsä Group. (2022). *Metsä Group Vastuullisuusraportti 2021*.
- MOT. (2023). *Tuhotun metsän tarina*. Yle Uutiset. <https://yle.fi/a/74-20020486>
- Mäkelä, H. (2021). *Vastuullisuusraportoinnin monet roolit*.
- Mäkelä, M. (2017). Trends in environmental performance reporting in the Finnish forest industry. *Journal of Cleaner Production*, 142, 1333–1346.
<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.11.177>
- Niskala, M., Pajunen, T., Tarna-Mani, K., & Puroila, J. (2019). *Yritysvastuu: Raportointi- ja laskentaperiaatteet*. ST-Akatemia Oy.
- Osakeyhtiölaki, 2006/624. Noudettu 27. maaliskuuta 2023, osoitteesta
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060624#O1L1P5>
- SASB. (2023). SASB - ESG for Investors. *SASB*. <https://www.sasb.org/investor-use/>
- Sitra. (2022, kesäkuuta). *Vastuullisuuden tulevaisuus*.
https://www.sitra.fi/app/uploads/2022/06/sitra_vastuullisuuden_tulevaisuus_fin_0822.pdf
- Stora Enso. (2019). *Stora Enso tilinpäätös 2018*.
https://vuosikertomukset.net/resources/Stora_enso/fin/vuosikertomukset/Stora_enso_tilinpäätös_2018.pdf
- Stora Enso. (2020). *Stora Enso materiality assessment 2020*. https://www.storaenso.com/-/media/documents/download-center/documents/annual-reports/2020/storaenso_materiality_2020.pdf

- Stora Enso. (2022). *Stora Enso Annual Report 2021*. https://www.storaenso.com/-/media/documents/download-center/documents/annual-reports/2021/storaenso_annual_report_2021.ashx
- Suomen Tilintarkastajat ry. (2021). *Vastuullisuusraportoinnin varmennus. Suomen Tilintarkastajat ry:n suosituksia 3/2021*. https://tilintarkastajat.fi/wp-content/uploads/2021/09/vastuullisuusraportoinnin-varmentaminen-st-suositus-3_2021.pdf
- Tuomi, J. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Tammi.
- UPM. (2019). *UPM Vuosikertomus 2018*. https://www.upm.com/siteassets/asset/investors/2018/upm_ar18_fi_190227_web_secured.pdf
- UPM. (2022a). *UPM tilinpäätöstiedote 2021*. <https://ml-eu.globenewswire.com/Resource/Download/3f601c11-1ed6-4b0a-98cb-e145dfbad8da>
- UPM. (2022b). *UPM VUOSIKERTOMUS 2021*.
- UPM. (2022c). *UPM's GRI Content Index*.
- Villalobos, L., Coria, J., & Nordén, A. (2018). Has Forest Certification Reduced Forest Degradation in Sweden? *Land Economics*, 94(2), 220–238. <https://doi.org/10.3368/le.94.2.220>
- White, G. B. (2015). *Sustainability Reporting: Getting Started, Second Edition*. Business Expert Press. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/detail.action?docID=4009420>